Ner. 135.

MONITOR WARSZAWSKI.

W WARSZAWIE DNIA 10. LISTOPADA 1825. ROKU WE CZWARTEK.

Dostrzeżenia meteorologiczne w Warszawie.

		Cieplomierz R.	Barometr.	Wiatr.	Stan Nieba.
Dnia 7 Listopada	Zrana . . .	Stopni ciepla . + 7	Cali 27 liniy 2,7	Południowy	Pogoda.
	Popołudniu .	Stopni ciepla . + 9	„ — 2,4	Południowy	Chmurno.
	Wieczorem .	Stopni ciepla . + 7	„ — 0,3	Południowo-zachodni	Gwiazdy.
8	Zrana . . .	Stopni . 0	Cali 27 liniy 3,0	Zachodni Południowo-zachodni	Chmurno.
	Popołudniu .	Stopni ciepla . + 6	„ — 5,4	Południowy Południowo-zachodni	Słońce.
	Wieczorem .	Stopni zimna . — 1	„ — 7,6	Południowy	Gwiazdy.
9	Zrana . . .	Stopni zimna . — 3	Cali 27 liniy 8,2	Południowy	Szron.
	Popołudniu .	Stopni ciepla . + 6	„ — 7,6	Południowo-wschodni	Słońce.
	Wieczorem .	Stopni ciepla . + 5	„ — 7,6	Południowo-wschodni	Chmurno.

ROZKAZ DZIENNY

Do Woyska Polskiego,

w Kwaterze Główney Dnia 18 (30) Października w Warszawie. 1825 roku.

ZA NAYWYŻSZYM ROZKAZEM.

Stosownie do Decyzyi NAYJAŚNIEYSZEGO CESARZA i KRÓLA.

Otrzymuie urlop:

w Sztabie NAYJASNIEYSZEGO CESARZA JMCI i KRÓLA.

Flügel Adjutant NAYJAŚNIEYSZEGO PANA, Porucznik Sobolewski, na czas nieograniczony, z wolnością iechania za granicę.

Otrzymuie żądaną dymissyę, *dla interessów familiynych.*

w Jeździe:

W Pułku 2m Ułanów, Podporucznik Raymund Hurkowski.

Otrzymuią urlopy.

w Gwardyi.

W Pułku Grenadyerów, Podporucznicy: Urbański i Czechowski, pierwszy na miesięcy 2 i ½, w Gubernie Wołyńską, Kijowską, Podolską i do Galicyi Austryackiéy, drugi na tygodni 6, do Galicyi Austryackiéy.

w Korpusie Artylleryi i Inżenierów.

W Batteryi 1éy lekkiéy konnéy, Podporucznik Wieniawski, na miesięcy 2, do Galicyi Austryackiéy. — Kapitan Inżenierów Mańkowski, na dni 24, w Gubernię Grodzieńską.

w Piechocie.

W Pułku Strzelców pieszych Jego Cesarzewiczowskiéy Mości Wielkiego Xięcia Mikołaja № 1, Podporucznicy: Kosiński i Frezer, i w Pułku 4m liniowym, Podporucznik Sieciński, wszyscy trzey na dni 30, w Wielkie Xięztwo Poznańskie. — w Pułku 8m liniowym, Podporucznik Zbyrzewski, na miesięcy 2, w Gubernię Kijowską i do Galicyi Austryackiéy.

w Jeździe.

W Pułku 3m Strzelców konnych, Podporucznik Brzeżański, na dni 40, w Wielkie Xięztwo Poznańskie. — w Pułku 4m Strzelców konnych, Podporucznik Zabieczewski, na dni 13, do Krakowa. — w Pułku Ułanów Jego Królewiczowskiéy Mości Xięcia Oranii № 1, Porucznik Karwowski, na miesięcy 2, do Galicyi Austryackiéy. — w Pułku 2m Ułanów, Kapitan Okolski, na miesięcy 3, w Gubernię Podolską i do Galicyi Austryackiéy, i Podporucznik Dwernicki, na miesięcy 3, w Gubernie Wołyńską i Podolską. — w Pułku 4m Ułanów, Podporucznik Kiersnowski, na miesięcy 2, w Gubernię Wileńską.

W niebytności Jego Cesarzewiczowskiéy Mości Wielkiego Xięcia Naczelnego Wodza

Szef Sztabu Głównego

(*podpisano*) Generał Leytnant Kuruta.

Zgodno z Oryginałem

p. t. ob: Podszefa Sztabu Głównego

Pułkownik *Siemiątkowski.*

Kommissya Woiewództwa Mazowieckiego

Podaie do publiczney wiadomości iż w Biórze Kommissarza Obwodu Warszawskiego, dnia 21 Listopada r. b. odbywać się będzie minus licytacya na antrepryzę reparacyi Kościoła, wystawienia nowéy dzwonicy i oparkanienia Cmentarza we Wsi Rządowéy Łomnie, których to reparacyi, wystawy budowli kościelnych koszta anszlagami prócz drzewa bezpłatnie z lasów Rządowych wydać się maiącego, obrachowane summę Zpl. 13,821 gr. 5 wynoszą. Każdy zatem maiący chęć podięcia się pomienionéy antrepryzy, za poprzedniem zaopatrzeniem się w Vadium ¼ części summy anszlagowéy wyrównywaiące zgłosić się może do Kommissarza Obwodu Warszawskiego, gdzie zarazem rysunki, anszlagi i warunki minus licytacyi przeyrzyć będzie mógł.

w Warszawie dnia 12. Października 1825. r.

Radca Stanu Prezes w Zast. *Kożuchowski.*

Sekretarz Jeneralny *Filipecki.*

Kommissya Woiewództwa Mazowieckiego.

Podaie do publiczney wiadomości, że w Biórze Kommissarza Obdu Rawskiego w dniu 21 Listopada r. b. odbywać się będzie minus Licytacya, na antrepryzę reparacyi Kościoła Parafialnego we wsi prywatnéy Regnowie, któréy koszta anszlagiem wyrachowane Summę Złp. 8,061 gr. 11 wynoszą, każdy zatem chęć maiący podięcia się pomienionéy antrepryzy, za poprzedniem zaopatrzeniem się w Vadium ¼ Część summy anszlagowéy wynoszące, zgłosić się zechce do Kommissarza Obwodu rzeczonego, gdzie zarazem anszlag, rysunki i warunki téyże antrepryzy przeyrzyć będzie mógł.

w Warszawie dnia 16 Października 1825 r.

(podpisy iak wyżéy.)

WARSZAWA.

— Gazety donoszą ze wszystkich stron o wylewach, burzach lub nadzwyczaynym stanie atmosfery w dniach 19 i 20 Października kiedy Barometr i u nas tak nisko opadł. Niektóre szczegóły umieścimy w przyszłych Numerach. We *Lwowie* upadł był w teuczas gruby śnieg który kilka dni leżał.

— Dnia 17 Października otworzony został we Lwowie Seym Królestw Galicyi i Lodomeryi. Kommissarzami Królewskiemi byli JWW. Józef Hr. *Kuropatnicki* i Wincenty *Skrzyński.* — Dnia 23 Seym ten zamknięty został.

— Nie wielu zważa na *dzikie kasztany* które się iuż w naszym kraiu w znaczney ilości znayduią i prawie zostaią bez użytku. Korzyści iednak z tego owocu mogą bydź znaczne i niezawodne. *Mąka* z tych Kasztanów z klaystrem Introligatorskim, niedopuszcza do książek *mulów*, i oszczędzać może używaną dotychczas mąkę na oprawę ksiąg.

— Na ostatnim Jarmarku *Wrocławskim* znaydowało się nie mało kupców z *Królestwa Polskiego* i z W. X. *Poznańskiego*, lecz mało towarów tym razem przedano. W Ciągu Września na statkach które przypłynęły do *Gdańska* z Rossyi i Polski, było Pszenicy 2418 korcy Berl. Owsa 145, Siemienia lnianego 4541, a konopnego 29.

— Wielkie korzyści z merynosów, tak dalece zwróciły powszechną uwagę, iż zapomniano wcale o innym rodzaiu owiec, niemniey pożytecznym, który rozmaici autorowie opisywali.

Co się tyczy wełny dwa są gatunki owiec, które stósownie do klimatu, okoliczności mieyscowych doszły rozmaitego stopnia ulepszenia, i które w ostatnich czasach przez mieszanie znacznie udoskonalone zostały. Jeden z nich ma wełnę kędzierzawą dobrą do folowania, a przetoż szczególniey do roboty sukna przydatną; Merynosy afrykańskie i hiszpańskie należące do téy rasy, stanowią naywybornieyszy gatunek owiec dzikich, gdy się z niemi stósownie do klimatu przyzwoicie obchodzić będzie; owce elektorskie udoskonalone są przez sztukę. — Druga rasa ma wełnę długą, miękką, nie bardzo kędzierzawą, i bardzo dogodną do roboty materyy wełnianych kosmatych. Do téy rasy należą owce Europeyskie i inne mniey więcey przez pomieszanie ulepszone. Owce w Leicester przez sztukę doszły do znakomitego stopnia udoskonalenia. Tą druga rasa w iednéy tylko Anglii iest w pewnym stopniu udoskonalenia, i sposoby te udoskonalenia iéy tylko wyłącznie są znane. Zwa-

żaiąc atoli na rękodzielnie potrzebuiące w znaczney obfitości tey wełny, nadto, na okoliczność iż mięso i tłustość tego gatunku lepsze są niż z merynosów, że mniey staranności wymagaią iak merynosy, łatwiey i skuteczniey rozmnażaią się nawet w takich okolicach w których merynosy nie wielką korzyść obiecuią, godną zaiste byłoby rzeczą aby publiczność zwróciła uwagę na ten gatunek owiec z długą wełną.

PRZYJECHALI (dnia 7 8 i 9 Listopada) Załuski Hrabia Referendarz z Radomia — Rembielińska Antonina Prezesowa z Krośniewie — Sobolewska Ministrowa z Osuchowa — Jabłonowski Stanisław Xiąże z Obór — Suliński Alexy Prezydent z Radomia — Brzozowski Michał Oby. z Wiednia — Wielopolski Jan Kasztelan z Obór — X. Łubiński Kanonik z Krakowa — Sołtykowa Hrabina z Piastowa — Rossmann Henryk Pułkownik z Augustowa.

WYJECHALI dnia 7 8 i 9 Listopada) Kwiatkowski Sędzia Appel. do Siedlec — Kopenstätter Teofil Doktor do Lublina — Zamoyski Andrzey Hrabia do Jadowa — Kretkowska Klementyna Kasztelanowa do Łęczycy — Kamiński Kazimierz Sędzia do Grodna — Czaykow Alexander Kapitan do Nowego Dworu — Jezierski Jan Hrabia do Garbowa — Przyborowski Sędzia do Lubartowa — Rembieliński Raymund P. K. W. do Rawy.

z *Frankfurtu* 30 Października.

— W skutek naywyższego postanowienia z dnia 3 b. m. Król Jmć Wirtemberski dał Panu *Göthe*, Ministrowi Stanu W. Xięstwa Sasko-Weymarskiego przywiley przeciw przedrukowaniu wszystkich dzieł iego na lat 12, który to przywiley rozciąga się nawet do dzieł poiedynczych. *(G. B.)*

— Wynalazca Litografii, Aloyzy *Senefelder* w Monachium, wynalazł nowy rodzay stereotypowania, który dla handlu Księgarskiego znaczne obiecuie korzyści, tak przez nadzwyczayną taniość swoię, iako i przez nieskończoną łatwość ogólnego zastósowania. Bierze się bowiem arkusz zwyczaynego papieru drukowego, który po iedney stronie blisko na pół linii powleczony iest massą kamienną; odwilża się go wodą należycie. W pół godziny papier i massa nabieraią miękkości ciasta. Wtenczas włożyć go w ramy i odcisnąć na złożoney iak zazwyczay formie drukarskiey, lecz nie czerniąc liter bynaymniey. Otworzywszy potém prassę znaydzie się pismo doskonale w ciestistey massie kamienney odbite. Trzeba potém arkuszowi dać wyschnąć na płycie kamienney, co trwa blisko godziny, i potém odlać go w kruszcu. Tym sposobem powstanie cienka blacha, na którey całe pismo iest doskonale oddane, tak ostro i czysto iak czcionki oryginalne. Wynalazca chce ogłosić sposób robienia tego papieru stereotypowego na subskrypcyą po 100 Zł. niem. iak tylko zbierze przynaymniey 30 subskryptorów. Apparat potrzebny do odlania kosztuie także blisko 100 zł. niem.

z *Bruxelli* 25 Października.

— Dnia 13. b. m. spuszczono z warsztatu w Flessyndze woienną *parną* fregattę o 44 działach.

— Niderlandzka Kompania handlowa wysłała iuż 36 okrętów w rozmaite strony świata.

— Dnia 9. Października dokonano szczęśliwie ogromney pracy w zamknięciu zatoki morskiey znaney pod imieniem *Axel-ski-Gat*. Na przestrzeni 600 łokci wzdłuż ciągnącey się, 250 statków i 2000 ludzi krzątało się około układania faszyn i kamieni, dla obwarowania groblami tey odnogi, która ma tworzyć część kanału z Ternenzen do Gandawy. W przeciągu 5 godzin, między iednem przysępem morza a drugiem, dokonano tego olbrzymiego dzieła. Już się wznosiły bałwany i mimo naypiesznieyszey pracy, iuż tylko o stopę iednę wznieść się potrzebowało morze aby przełamać stawioną mu zaporę. W tak krytyczney chwili, podwoiono usiłowania, by nie ustąpić zwycięztwa wodzie coraz wyżey przystępuiącey. Po całogodzinney walce z wzniesionemi bałwanami morza, które się gniewać zdawało na nową zaporę, doczekano się wreszcie chwili naywyższego wzniesienia się wody, a grobla o stopę ieszcze nad powierzchnią morza sterczała. W mgnieniu oka rozległ się okrzyk radosny wzdłuż całey linii, zatknięto bandery na wszystkich statkach, dano ognia z ręczney broni na uczczenie zwycięztwa nad Oceanem odniesionego. Dokonanie tey pracy tém chlubnieysze iest dla przedsiębierców, im z większemi trudnościami walczyć im przychodziło. Gruntem na którym groble sypać trzeba było, iest piasek ruchomy, zdaiący się naymnieyszey stałości nie zapewniać. Dla tego też, przedsięwzięcie to, za iedyne w tym rodzaiu uważać należy. Już od czasu ukończenia nowey grobli pięć razy gwałtownie przystępowało morze, w naymnieyszey części nie uszkodziwszy grobli.

— W osadzie ubogich w *Veenhuyzen* znaydowało się w Sierpniu b. r. 1260 sierot. W ciągu całego roku, umarły tylko dwie dziewczyny i 3 chłopców. Dzieci te mieszkaią w salach, z których każda iest urządzona na 80 dzieci teyże samey płci i ieżli można tegoż samego wieku. Na czele każdych piętnastu postanowione iest starsze dziecie za przewodnika; lecz na każde dwie sale ustanowiony iest dozorca z żoną, którzy z swoich pokoiów mogą dobrze widzieć całą długość sal. Każde dziecię sypia na wiszącey macie. W lecie wstaią o godzinie 5, w zimie ze świtem. Po umyciu iedzą śniadanie, każde dostaie półkwarty mleka. Chłopcy idą z swoiemi dozorcami w pole; dziewczyny, przeznaczone do wieyskich robot, odbywaią ie po dwugodzinney nauce w szkole. Naymnieysze dzieci zaymuią się czyszczeniem wełny, robieniem pończoch i t. d. Każde z kolei, idzie do szkoły; wpołudnie zaś dostaią zdrowy obiad, w którym niezapominaią o świeżém mięsie i słoninie. Każda klassa ma oznaczoną godzinę rekreacyi. Podwieczorek iadaią o godzinie 8; składa się zwykle z chleba z masłem i z mleka; dzieci dostaią codziennie półfunta chleba, trzy funty gotowanych potraw, półćwierci funta mięsa lub słoniny i kwartę mleka. Plagi i samowolne kary niemaią tam mieysca. Jeżeli dziecie wczém wykroczy, sądzi go rada złożona z Vice Dyrektora 2 Poddyrektorów i dwóch dozorców sal, przed którą iednak dziecie uniewinniać się może; ta rada skazuie go w razie winy na areszt lub zmnieyszenie porcyi iedzenia. Kara zapisuie się w księgę. Jeżeli te kary niepomogą, wsadzaią dziecię na kilka tygodni do sali karney w którey odbiera i plagi. Naymłodsze dzieci zarabiaią codziennie 35 centymów, a naystarsze do półtora złotego hol. Trzecia część ich zarobku bywa zawsze składaną do Kassy oszczędności, w którey się iuż 660 Zł. hol. znayduie. Za kilka miesięcy ukończony także będzie i katolicki Kościół wraz z pomieszkaniem dla katolickiego Plebana, tak dalece, że nauka katolickich dzieci póydzie tym samym trybem co i protestanckich. *(G. B.)*

Wiadomości z Grecyi.

— Rozpoczęto negocyacyą między Rządem Greckim i Kapitanem *Rogers* dla zawarcia traktatu handlowego między dwoma Rzpltemi; kupiectwo Stanów Zjednoczonych od kilku lat czuie potrzebę zaprowadzenia osady amerykańskiey na morzu Srodziemném; mówią że Rząd Amerykański oświadczył, że odda sześć fregat pod rozporządzenie Rządu Greckiego, ieżeli tenże Rząd nawzaiem zechce oddać pod opiekę bandery amerykańskiey wyspę *Milo*, ieden z naypięknieyszych portów Archipelagu. *(Et.)*

— *Z Korfu* 26 *Września.* — Wyspa Pettala, leżąca przy brzegach Akarnanii, zaięta była przez straż angielską dla obrony życia kilku rodzin greckich które się tam schroniły; teraz opuścili ią Anglicy ponieważ pomyślne powodzenie Greków dozwoliło tym rodzinom wrócić do kraiu.

— Wiadomość że ma przybyć lord Cochrane z oddziałem wielu statków woiennych rozpostarła obawę pomiędzy Grekami; ich marynarze okrywszy się chwałą w walce z przewyższaiącą siłą Turków obrażyli się na tę myśl że *Miaulis*, *Suchturi* i *Kanaris* będą musieli ustąpić dowództwa cudzoziemcowi który walczył zawsze tylko dla swoiey korzyści i maiąc siłę zawsze przewyższaiącą.

z *Madrytu* 14 Października.

— Król zupełnie przyszedł do zdrowia. Dwór ieszcze iest w Eskuryału.

— Dnia 10, 11 i 12 zebrali się znowu Ministrowie; przedmiotem obrad było uznanie Mehiko. Na posiedzeniu doradczey Junty dnia 11 odczytano pismo Markiza Almenara przeciwko systematowi politycznych oczyszczeń, i zaraz mianowano Kommissyą złożoną z Markiza de la Reunion, oyca Cyrylla, Parga i Vallarino, do rozebrania tego przedmiotu. — Odebrano Radzie Kastylskiey wszystkie papiery tyczące się teraźnieyszych okoliczności, które nie należą do Sądownictwa i oddano ie Juncie doradczey.

— Powiadaią, że P. Villela (Prezes Rady Kastylskiey) otrzyma dymissyą, a Pan Castannos obeymie mieysce iego urzędowania. Hrabia Ofalla ma zostać w tym przypadku Prezesem doradczey Junty. Jenerał Cruz poiedzie do wód w Bagneres.

— Rząd polecił Konsulatom handlowym aby tu wysłały deputowanego.

— Dnia 26 Września wieczór, wyszła pod żagle wyprawa z Ferrol, przeznaczona do wzmocnienia naszych posiadłości w Hawanie i Puerto-Rico. Dowodzić nią będzie Jenerał Maior Józef *Miranda y Cabezon*; składa się ona z dwóch pułków, iedney brygady artylleryi i trzech woiennych fregat.

Jest to trzecie posłanie woyska do tych mieysc od czasu restauracyi władzy Króla Ferdynanda. *(G. B.)*

z *Paryża* 29 Październ.

— Dzienniki nasze donoszą, że P. *Hudson*

Lowe były Gubernator wyspy Ś. Heleny, iest teraz we Francyi i żyie prywatnie w okolicach Wersalu.

— Wykazy zmarłych w pierwszych 18 dniach miesiąca Października w Paryżu, podaią 137 osób, a z tych 55 *na ospę*.

— Szybki transport posągu Ludwika XIV do Lyonu iest charakterystycznym dowodem postępów mechaniki przez wiek ieden. Gdy w roku 1700 wielki posąg, którego robota trwała lat 12, miał bydź ztąd do Lionu przeprowadzony, uznano iż ten transport nie da się lądem uskutecznić, i dnia 20. Lipca wyruszono z ciężką massą ważącą 310 cetnarów, spuszczono ią Sekwaną do Havre, z Havre popłynięto d. 6. Stycznia 1701 r. do Tulonu, i dopiero dnia 25. Lipca holowano ią w górę Rodanu i sprowadzono do Lyonu. Roku zaś 1825. sprowadzenie posągu lądem z Paryża do Lyonu potrzebowało tylko 13 dni. Słychać że wóz który ten transport uskutecznił, został przez rząd zakupiony, i będzie w Muzeum kunsztów i rzemiosł postawiony.

— P. *Eynard* w Beaulieu, członek tuteyszego greckiego towarzystwa, przesłał mu 5000 frank. iako wypłatę zapisanych przez siebie 6000 frank., które dopiero po upłynieniu lat 6 miały bydź poiedyńczo wypłacone; przeznaczył oprócz tego 25,000 fr. do rozporządzenia zgromadzenia, szczególniey w zamiarze, aby nie zbywało na środkach wspierania uciśnionych Greków. Namienia on w swoim liście pisanym z tego powodu, że w tym przedmiocie niema bynaymniey względu na politykę, niechay sobie Grecya będzie Monarchią lub Rzecząpospolitą, aby tylko niestała się grobem lub pustynią. *(G. B.)*

— Do redakcyi dziennika *Gwiazda* nadesłał pewien Pleban list następuiący:

„ Mości Panie, często i sprawiedliwie narzekaią na to, że z taką łatwością młodzież po ukończeniu nauk zwiedziona bywa przez złe towarzystwa i złe książki. Naywiększa część młodzieży, bądź to że nie iest dostatecznie oświecona w przedmiotach religiynych, bądź że niedokładne odebrała nauki, chciwie chwyciła się zasad pochlebiaiących iey dumie, nie sprzeciwiaiących się iey namiętnościom i które iey wystawione są otoczone pongtą i wspaniałemi nazwiskami. Mały zapas wiadomości i wyobrażeń o religii nie długo opiera się ponęcie dogodnych maxym, które są polecone przez ludzi z wielką reputacyą. Czyliż nie należałoby lepiéy zabezpieczyć młodzieży przeciw tak potężnemu zwodnictwu i zobowiązać wszystkich którzy chcą iaki stopień akademicki otrzymać, do słuchania kursu, na którym wykładanoby summarycznie dowody Religii? Zaprowadzono od nieiakiego czasu kursa filozofii; lecz kursa te nie wykładane podług iednostaynego planu, nie czynią zadosyć zamierzonemu przezemnie celowi; uczą tam loiki i metafizyki, lecz Professorowie własnym zostawieni wyobrażeniom i może sami nie maiący ustalonych zasad o Religii, unikaią po większéy części traktowania tego przedmiotu, i ograniczaią się na dogmatach prawa przyrodzonego. Czyliżby do tych kursów filozofii nie można przyłączyć skróconego kursu dowodów Religii; w którymby odpowiedziano na główne zarzuty niedowiarków. Ten Kurs byłby użytecznieyszy przy kończącym się młodocianym wieku; przez to utwierdziliby się w wierze i byliby w stanie odpowiedzieć na główne zarzuty niewiernych. Gdyby ieszcze wzięła ich zgubna ciekawość czytania złych książek, przynaymniey nie byliby bez obrony przeciwko błędom. Smiem mniemać że ten proiekt pozyskałby zatwierdzenie zacnego prałata kieruiącego oświeceniem publiczném, i który umiał tak dobrze zabezpieczyć młodzież przeciwko złudzeniom wieku; nie wątpię że tę myśl poczytaią za godną troskliwości swoiéy i nową przysługę uczyni Religii. Możnaby w kilku kollegiach przywieść do skutku ten plan, a potém upowszechnić go w całey Francyi. „

— Sławny kanał Langwedocki wykopany został między r. 1666 — 1681. Długość iego wynosi 25 godzin drogi, unosi zaś 2,000 Cetnarów ciężaru. Ma 62 upusty, przechodzi przez rozmaite rzeki na których wznosi się po bokach 55 mostów do sprowadzania wody urządzonych. Prócz tego iest nad nim 29 mostów łączących drogi rozmaite. To naywiększe w całey Francyi dzieło wykonał człowiek prywatny nazwiskiem *Riguet* wykładaiąc 17½ milionów liwrów. Teraz dopiero, po 144 latach iak kanał ukończony, zamyślaią postawić pomnik założycielowi, na który z uszanowaniem spoglądać będzie przechodzień. Mieysce do tego obrane zdaie się iż samo przyrodzenie wskazało. Na wierzchołku góry którą kanał przechodzi, stać będzie posąg Rigueta w punkcie, z którego nietylko widać wielki staw St. Ferréol (dostarczaiący wody kanałowi na obiedwie strony), ale nawet obadwa spadki kanału ku morzu Sródziemnemu i ku Oceanowi. Na skale w tyle posągu styrczący ma bydź wzniesiony obelisk 60 stóp wysoki, obeymuiący historyą kanału. Dnia 9 b. m. Jenerał *Caraman* założył kamień węgielny.

— Gdy wszystkie Korporacye Królestwa wezwane były do przysłania swoich zażaleń zgromadzeniu Stanów r. 1789, pismo przesłane przez towarzystwo Kuryerów handlowych w Marsylii, obeymowało mocne skargi przeciw zwyczaiowi dawania hałasuiącey muzyki zwaney *charivari*. Zwyczay ten utrzymywał się iednakże w znaczney części Francyi, a niekiedy z zabawnemi okolicznościami.

Kilka tygodni temu, mieszkaniec z Aix wszedł po drugi raz w związki małżeńskie. Wszystkie rądle, kociołki z miasta i przedmieść zeszły się pod iego okna; lecz gdy aienci policyi zagrozili, że ie zabiorą i niemi swoie kuchnie ozdobią, muzykanci dla uniknienia konfiskaty chwycili się bardzo dobrego sposobu. Wdarli się na dachy nayblizszych domów a na tém niedobytém stanowisku, Bóg wie iaką dziką harmonią pozdrowili drugą edycyą wesela szanownego mieszkańca.

Nastąpił wielki gniew i ambaras między policyantami. Nayliżeysi radzili aby póyśdź do szturmu, to iest przystawić drabiny i spokoynym mieszkańcom dadź widowisko oblężenia wśród powszechnego pokoiu. Jednakże ten środek nie był bez niebezpieczeństwa. Drabiny mogły się zsunąć, ugiąć lub złamać. Dobry wywód słowny, iasny i szczegółowy; dogodnieyszym się bydź zdawał. Lecz cóż opisać, cóż oznaczyć w tym raporcie? Imiona winowayców? lecz nawet niepodobna wskazać ich liczby. Mieysce sceny? winowayey byli o 50 stóp wyżéy nad iéy poziom. Symfonią czyli korpus delicti? lekki wiatr wschodu unosił ią na drodze do Awignionu. A zatém iak widać, wywód słowny nie był łatwieyszy od oblężenia.

Pod zasłoną tych wszystkich trudności, muzykanci przez kilka wieczorów powtarzali swoie nadpowietrzne koncerta, z wielkim niesmakiem nowożeńców i szkodą właścicieli dachów. Ci mogli byli poskarżyć się o to, lecz zdaie się że się im żart podobał, i że cała sprawa na tém się skończy. *(Dr. bl.)*

— Jeden dziennik umieścił list P. *Langsdorf*, Konsula Jenerał. N. Cesarza Rossyyskiego w Brazylii, w którym Konsul ten wzmiankuie o bardzo ważném odkryciu *lekarstwa niezawodnego na puchlinę*; iest to korzeń chiocoracei zwanéy *cainea* w kraiu; kilka iéy funtów posłano do Rossyi, Berlina, Francyi i Anglii. Wielu naszych lekarzy i aptekarzy otrzymało dostateczną iéy ilość dla czynienia doświadczeń.

— Nie ma iuż żadnéy wątpliwości o płci kawalera *Eon*, i dowiedzioną iest rzeczą że ta mniemana amozonka była mężczyzną. Wiedziano że akt iego sepultury i kopia wywodu słownego potwierdzaiąca te fakta, znaydowały się u P. *Adair* brata byłego Ministra angielskiego w Konstantynopolu, którego także powołano na świadka. Swiadków tych iest dziewięciu: Lord Yarmouth, Sir Sidney Smith, W. Littleton, P. *Adair* wykonawca testamentowy, oyciec Elizeusz i czterech doktorów.

Tym dziwnieyszą rzeczą iest że kawaler *d'Eon* mógł grać tak długo swoię rolę, że żadne dziwactwo przyrodzenia nie sprzyiało mu, i że Rząd angielski któremu zależało na odkryciu prawdy, naymnieysze iego czyny śledzić kazał. To prawda, że kawaler który się tego domyślał, zachowywał starannie wszelkie przyzwyczaienia kobiece, i że nic nie czynił coby wzbudzało podeyrzenie oszustwa. *(Et.)*

z Londynu 25 Października

— List z New-York donosi że rząd mehikański odkrył wielki spisek, na czele którego było kilku duchownych, maiących na celu ogłosić Don *Carlosa* Cesarzem Mehiku. Wielu naczelników spisku odesłano pod strażą do Mehiku.

— Statek pocztowy który dnia 19 o godzinie 8 z Calais wyszedł pod żagle, przybył do Dover dopiero wieczór o w pół do ósméy po nader burzliwéy i niebezpieczney żegludze. Większa część podróżnych zdawała się bydź wpółumarłą.

— Okropny przypadek zdarzył się przy Gourock w Szkocyi w piątek 21.; dwa statki parowe *Kometa* i *Ayr* spotkały się na morzu; uderzenie było tak mocne że *Kometa* natychmiast się zatopił; z 80 passażerów ocalono zaledwie dziesięciu. Kometa płynął z Inverness do Greenock. Przypadek ten zdarzył się o trzeciéy rano o ćwierć mili od brzegów. W chwili uderzenia passażerowie Komety zaięci byli tańcem lub słuchaniem zabawnych powieści. Pewna uboga kobieta wskoczyła na stół na którym przypłynęła do brzegów; iéy dziecie przy piersiach zginęło.

W opisie tego zdarzenia, uważać można ducha arystokratycznego tak powszechnego w Anglii. Nie żałuią liczby nieszczęśliwych ofiar dziennikarze angielscy, lecz że należały prawie wszystkie do wyższych klass społeczeństwa. Tak to przecież mówią na téy klassyczney ziemi wolności!

— Podług dziennika *the Globe*, tuteysi spekulanci mieli dostarczyć Birmanom

broni w woynie przeciwko Anglii. Ofiarowali oni dwa ładunki Rządowi w Calcutta, który gdy ich nie przyiął, udali się do Birmanów, a ci ie chętnie przyięli.

— Kompania bassinów londyńskich kazała otoczyć murem plac 14 morgów, przyległy do iéy teraźnieyszych bassinów w Faciedonfields i już praca ta iest prawie skończona, iako też wykopanie siedmiu mórgów ziemi na zachowanie wody. Po liczbie robotników wnosić można że ta praca ukończona będzie w ciągu przyszłego roku. Powiększenie bassinów i budowli zrobi mieysce na 70 okrętów po 300 beczek, średniobiorąc trzymaiących, oprócz tego na 10,000 beczek dodatkowych towarów wszelkiego rodzaiu; murują także piwnice na 10,000 oxeftów wina i likworów. Budowa piwnic przy teraźnieyszych bassinach iest także bardzo posunięta; będą mogły obeymować 8500 wina lub likworów.

— Na iednéy aukcyi sprzedano niedawno kapelusz za bardzo małą summę, który, iak się okazuie, był noszony przez sławnego Lorda Ministra Skarbu *Burleygh* za panowania Królowéy Elżbiety. Jest on nayprzednieyszego gatunku, wierzch niski, cokolwiek kończaty i obsadzony czarnemi szklanemi perłami przymocowanemi do czarnego Axamitu.

— Religia katolicka utrzymuie się w Stanach Ziednoczonych w całym blasku, a dzienniki z Boston donoszą że Bulla papiezka powołała przewielebnego Benedykta *Fenwick* z Maryland na biskupstwo Bostonu w mieysce doktora *Tailor*. Poświęcenie iego odbyło się w Baltimore 1 Października a potém udał się do Bostonu.

—W roku 1824 zbudowano w Nowym-Jorku 1824 nowych domów, pomiędzy któremi 720 z cegły i ciosowego kamienia.

—Dnia 10 Marca b. r. wypłynął zaraz po zachodzie słońca parny statek *Pioneer* z Nowego Orleanu do *Schawnee Town*, rzecznego portu na Ohio w Państwie Jllinois. Wykaz ładunku miał datę dnia 2 Marca. Odbył więc żeglugę w górę rz. Ohio przy mocnym przeciwnym pędzie strumienia Missisipi, 1240 mil angielskich (269 mil niemieckich) w przeciągu dni ośmiu, i upłynął codziennie 155 mil angielskich (33½ niemieckich).

— Budnią teraz w Jorku, w Państwie Nowego Jorku, parny statek dla podróżnych z Kolumbii nad Susquehanna do Northumberland, z samych blach żelaznych. Będzie on trzymał długości 60 stóp a 3 wysokości. Wyrachowano że ciężar żelaza wyniesie 3400 funtów, drzewo do Kaiuty, pokładu i t. d. 2600 funtów, machina parna z kotłem zaważy 2 beczki, cały zaś ciężar okrętu tylko 5 beczek. Okręt ten nienaładowany płynie tylko na pięć cali głębokości w wodzie, każda zaś beczka ładunku opuszcza go głębiéy na cal ieden. Ma on kosztować 3,000 dollarów. *(G. B.)*

— Kassa rządowa w Connecticut została niedawno przez wyłamanie muru okradziona o 1 Dollar 48 C.; lecz złodzieie zostawili tyle drągów żelaznych i innych naczyń, że kassa przy téy kradzieży ieszcze zyskała.

— Zdaie się pomimo zwycięztw Boliwara że niewszystko poddało się republikanom w Peru. Są ieszcze *buntownicy* dosyć blisko od Bogota w prowincyi Pasto. Ci buntownicy, mówi dziennik z Bogota, kryią się w mieyscach gdzie niepodobna ich ścigać i są to tylko rozbóynicy. Lecz toż imie rewolucyoniści Francuzcy nadawali Wandeyczykom. *(D Fr.)*

— Podług listu z Guanaxato z dnia 5. Sierpnia, o Angielsko-mehikańskiém towarzystwie zaymuiącém się pracami w Kopalni Valenciana w Mehiku, ma ona dostarczać co tydzień 900 do 1200 ładunków kruszców każdy o 300 funtach, a przyniosłaby ieszcze więcéy gdyby niezbywało na robotnikach. Teraz pracuie w niéy 1500 Indyanów, a Kompania spodziewa się ich ieszcze więcéy. Indyanie zaczynaią się zgromadzać w wielkiéy liczbie w pobliskości. Guanaxuato liczyło dawniéy ludności 80 do 90 tysięcy dusz, teraz zaś nie ma więcéy iak 34,000, a i z tych większa połowa przybyła od czasu iak towarzystwo rozpoczęło obrabiać Kopalnie. Klima iest wyborne, Termometr Farenheyta stoi w lecie pomiędzy 70 i 72°, w zimie zaś bywa tak zimno iż potrzeba używać angielskich pieców. Źródła potęgi mehikańskiéy zaczynaią się rozwiiać, i w krótce będzie się można przekonać że są niezmierne.

— Podług listów z Bogata przedsięwziął nakoniec Minister Skarbu *Rawenga* (były Columbiiski Poseł w Londynie) zniżyć i równo podzielić wchodowe cła Kolumbiyskie. *(G. B.)*

— Herbata kosztuie lud angielski rocznie 10 milionów f. s.

— *Bergami* był ieszcze przed czterema tygodniami w Pesaro i chciał z swoią żoną i córką poiechać do Rzymu, gdzie zamyślał umieścić ią w klasztorze.

WIADOMOSCI LITERACKIE.

O sile woyskowey Państwa Perskiego.

(z Dziennika Petersburgskiego.)

W drugiéy edycyi *Podróży do Persyi* odbytéy w 1812 i 1813 przez Pana Gaspar *Drouvllle*, znayduią się następuiące wiadomości o sile zbroynéy państwa perskiego. Żaden podróżny dotąd nie zebrał o niéy tyle szczegółów. Umieszczamy znacznieysze wiadomości z téy części dzieła Pana Drouville.

Woysko perskie dzieli się teraz na regularne i na nieregularne; w woysku nieregularném głowna siła polega na ieździe. Jazda nieregularna iest trzy lub cztery razy liczniéysza od piechoty; dzieli się na kilka korpusów różniących się organizacyą, bronią i sposobem walczenia.

Pierwsza iazda królestwa iest kierassyerów nieregularnych, których Pan *Drouville* nazywa *Kasal-basch*, prawdziwe zaś ich nazwisko bydź powinno iak mniemamy *Kiszelbasch*; iest ich 20,000, używaią tylko włóczni i szabli. Włócznia służy im zwyczaynie do przełamania nieprzyiaciela i do zmuszenia go do odwrotu, w tenczas biorą się do szabli i robią nią z równą siłą iak zręcznością.

Drugi korpus iazdy iest *golams* lub *golams-schachs* to iest niewolników Króla, liczą ich cztery tysiące i wybrani są z naycelnieyszéy młodzieży perskiéy, tworzą gwardyą Króla na woynie. Xiążęta maią także swoich *golams* którzy w woynie następuią po króleskich. Jazda ta dobre ma konie i wyćwiczona iest do robienia wszelką bronią; na woynie używaią tylko karabinów pistoletów i szabel.

Golam-toufendzis czyli *golams, strzelcy* składaią trzeci korpus kawaleryi; liczba ich iest znaczna. Pan Dvourille nie oznacza iéy dokładnie. Są, mówi, dobrze urządzeni, opatrzeni w konie i uzbroieni iak *golams*, i iak naszych dragonów europeyskich, przeznaczeniem ich iest udadź się szybkiem pędem na iakiekolwiek mieysce i tam zsiadłszy z koni strzelać; dla tego więc zamiast karabinów maią długie muszkiety z rurą z gwintami, na końcu któréy są widły drewniane dla utrzymania ich gdy celuią. Nie strzelaią stoiący lecz przysiadaią, klękaią, nachylaią się tak, aby rura muszkietu oparta na widłach była równoodległa od ziemi na dwie stopy wysokości."

Po tém następuie iazda prowincyonalna zwana *Atli*, przydaiąc do tego nazwiska imie prowincyi z któréy pochodzi i Khana czyli Beia iéy dowódzcy. Jazda ta stanowi wielką część sił królestwa; iest mężna, lecz złe ma konie i nieiednostayną broń; niektórzy iezdzcy maią strzelby a inni same tylko włócznie i dla tego aby prawdziwie była użyteczną potrzebuie wsparcia wybornego korpusu. Jednakże *Atli* prowincyi Auromia lub Ourmia złożona z Afszarów odznacza, się między innemi legionami lepszą organizacyą, dobrocią koni i broni, i większą zręcznością w boiu.

Nareszcie iest ieszcze iazda nieregularna zwana *Azary*, tak źle urządzona i na tak złych koniach, że nie zasługuie na żadną wzmiankę.

Piechota nieregularna składa się z korpusu 12,000 ludzi znanych pod imieniem *dżanbaz* (to iest tych *którzy za nic maią własne życie*) i z innego wybornego korpusu z 40,000 ludzi, złożonego po większéy części z *kadżarów*, to iest z pokolenia tureckiego do którego należy rodzina króleska. *Dżanbaz* są wybrani z naydorodnieyszych ludzi i naylepszych strzelców, ubrani są iednostaynie i składaią pieszą gwardyą Króla; ich długie fuzye bez bagnetów ważą przeszło 20 funtów „nie u„żywaią ładunków i nabiiaią prochem „kulami bez przybitki, i mimo tego strze„laią daleko i bardzo trafnie."

40,000 *Kadżarów* znani są pod imieniem *schach toufendżi* czyli strzelców króleskich; nie składaią stałego korpusu lecz w krótkim przeciągu czasu zgromadzić ich można.

Wszystkie te woyska nieregularne prowadzą woynę bez planu, idą na nieprzyaciela bez żadnéy ostróżności i uderzaią nie myśląc o skutkach, nie przewidzą cofania się i nie przysposobią środków zabezpieczenia onegoż; ich zniszczenie iest prawie nieuchronnym skutkiem przegranéy.

Przystępuiemy teraz do woysk regularnych złożonych z piechoty iazdy i artyleryi.

Piechota regularna składa się z trzydziestu dwóch pułków narodowych i iednego Rossyan który należy do gwardyi Xięcia Następcy tronu. Pułki te nie są równe i tworzą razem 52 bataliony. Do nich przydać potrzeba dziesięć pułków nowego składu, każdy o dwóch batalionach zwane *schach serbazsi*, czyli piechota króleska. Cała piechota dzieli się na dwie klassy na starą i nową; stara składa się z dziewięciu pułków prowincyonalnych urządzonych przez oficerów francuzkich i gdzie komenderowano w ięzyku francuzkim; inne pułki składaiące nową piechotę urządzone, były przez oficerów angielskich z kompanii Indyyskiéy i komenderowano u nich po angielsku. Dziś cała regularna piechota komenderowana iest w ięzykun tureckim. Miiamy co się dotycze uniformu; potrzeba czytać to w samém dziele i widzieć ryciny.

(*Dokończenie w Dodatku.*)

DODATEK

Do Numeru 135. MONITORA WARSZAWSKIEGO z dnia 10 Listopada 1825.

WIADOMOSCI LITERACKIE.

O sile woyskowéy Państwa Perskiego.
(Dokończenie.)

Jazda regularna zupełnie iest urządzona po francuzku; doskonałe ma konie i uzbroiona iest w włócznie, szable i pistolety. Ma sztandary podobne do naszych; rozdano ie pułkom z obrzędami podobnemi do tych których w tych okolicznościach używaią w Europie: są na nich herby Persyi to iest, lew leżący za którym słońce wschodzi. Król chciał przydać do niéy dwanaście nowych pułków hułanów, lecz w skutku zawarcia pokoiu z Rossyą proiekt ten nie został wykonany.

Artylerya dzieli się iak reszta woyska na regularną i nieregularną. Artylerya nieregularna składa się z samych *zambenków*, czyli iak mówią zwykle *zemburków*:, są to małe sztuki przewożone na grzbiecie wielbłąda, i strzelaią z nich ze zwierzęcia nie składaiąc ie na lawety. Od czasu urządzenia regularnego woyska, *zemburki* służą tylko do wyprzedzenia Króla lub xięcia naczelnego wodza dla powitania go kiedy nie kiedy wystrzałami. P. Drouville opisuie iakim sposobem te armaty są osadzone i iak ich używaią.

Artylerya regularna składa się z saméy tylko artyleryi konnéy. Urządzali ią kilkakrotnie oficerowie francuzcy i angielscy nim teraźnieyszą otrzymała organizacyą, którą nasz podróżny bardzo wychwala a która powiększéy części iego iest dziełem. Teraz liczy 66 armat rozmaitego rodzaiu i kalibru; puszkarzy iest trzy szwadrony; sztab główny tego woyska iest w *Tebriz*. W témże mieście iest iedyny arsenał na cały Kray maiący warsztaty.

«Nie dostaie Persyi, mówi nasz autor, trzech głównych artykułów nieuchronnych do prowadzenia woyny bez pomocy sąsiadów. 1.) Broni palnéy: brak ludwisarni zniewala rząd do zakupywania iéy od kompanii Indyyskiéy lub do robienia iéy z miedzi; 2.) brak konopi na lunty lub dobre sznury; robią ie z bawełny, która na ten użytek wcale się nie przyda. 3) nareszcie skałek; kupią ie bardzo drogo od Ormian i Rossyan. Jest to wyraźnę niédbalstwo; gdyż chociaż Xiąże utrzymywał że ich nie ma w Persyi, odkryłem bardzo dobrą kopalnią w okolicach Kurdestanu. Saletry także często brakuie w Persyi dla braku fabryk. Sprowadzana z Indyy drogo kosztuie i często iest uszkodzona a przeto niezdatna do robienia dobrego prochu.“

Rozdział XXXVI zakończa wszystko co ma związek z woyskiem i woyną. Autor mówi w nim o pochodach i obozowaniu; znaydnie się tu bardzo szczegółowe opisanie obozu założonego dla rozrywki Xięcia następcy tronu, który zwyczaynie znayduie się przy Dadabeglow, wiosce o kilka mil od *Ahar* na obszernéy płaszczyznie skrapianéy doskonałym strumieniem wody. *Ahar* lub *Aheer* iest podług Pana Drouwille mała wioska w Aderbidżan, w okolicy którego znayduie się alabaster znany pod imieniem *marmuru Tebriz*; posiada także znaczne kopalnie miedzi i żelaza. Mniemam że to iest toż samo mieysce które Pan *Morier* w drugiéy podróży, nazywa Lahar przy Dado-beglow; strumień nazywa się *Kara-su*.

O Seymie Węgierskim.
(*z Drapeau blanc.*)

Dowiaduiemy się z Wiednia, że mowa którą Cesarz Austryacki miał przy otwarciu Seymu Węgierskiego, iest redagowana przez Xięcia *Metternicha*. Wszyscy powszechnie chwalą ton oycowski i monarchiczny który w niéy panuie od początku do końca; dla tego téż wzbudziła iednomyślne uwielbienie, i można tu widzieć tę prawdę, znaną we wszystkich wiekach, że łzy słuchaczy są naylepszą pochwałą mówców. Cóż może w istocie bardziéy poruszać duszę, iak to uroczyste wyznanie wielkiego Monarchy, który przypisuie szczęście swoie, powrót pokoiu, ustalenie porządku towarzyskiego, nayprzód Bogu, Twórcy naszych przeznaczeń, potém wierności woyska, poświęceniu się ludów, i szlachetnéy wytrwałości Sprzymierzonych Monarchów. Niedostawało wszelako téy mowie iednéy rzeczy, któréy każdy łatwo się domyśli: to iest, że po Bogu naród Austryacki winien iest naywięcéy osobistéy cnocie Monarchy swoiego, iego niewzruszonéy stałości, którą może nie dosyć ceniono, iego zadziwiaiącéy zdrowéy nauce, iego spokoyności w czasie nayw iększych burzy, iego poddaniu się w nieszczęściu i dobremu wewnętrznemu Rządowi kraiów berłu iego podległych; nareszcie téy rostropnéy i śmiałéy odwadze, połączonéy z umiarkowaniem oycowskiém i niezachwianą słodyczą charakteru. Wstąpiwszy na tron przodków swoich w dwudziestym czwartym roku życia, w czasie powszechnego zawrotu filozofii dumnéy razem i fałszywéy, która się sądziła Panią świata i otaczała wszystkie gabinety zdradzieckiemi swoiemi radami, szanowny Monarcha ten, wystawiony był na tysiąc niebezpieczeństw tak wewnątrz iak zewnątrz i przez pierwsze lat dwadzieścia panowania swoiego, nie znał chwili szczęścia ani odpoczynku: nieskończone przeciwności dotknęły go osobiście, iako téż iego rodzinę i ludy Austryackie; nigdy przez ten czas nie stracił ani odwagi, ani nadziei, ani zastanowienia: iego zaufanie w Bogu wspierało go we wszystkich niebezpieczeństwach gwałtownych; pośród powszechnego upokorzenia sam ieden był spokoynym i zachował umysł nieporuszony. Szukaiąc zawsze dobra publicznego, niezdolny aby mógł nienawidzieć, zapominał tym którzy go w nieszczęściu opuścili, będąc pewnym, że prędzéy czy późniéy powrócą do lepszych zasad, i poznaią się na swoich prawdziwych korzyściach. Opatrzność musiała nagrodzić taką stałość w dobrych przedsięwzięciach, i tyle cnoty w usiłowaniu chwalebném.

Niektórzy unoszą się nad mniemanym postępem oświecenia; wydaią się iak gdyby zginali karki pod iarzmem sekty wszystko niszczącéy, uznaią iéy władzę, lub naywięcéy kiedy czynią słabe przedstawienia przeciwko iéy tyranii. Cesarz Austryacki, zwycięzywszy po długiéy i krwawéy walce, szczerze wychwala ludy swoie iż odniosły nad liberalizmem zwycięztwo świetnieysze nad same tryumfy woienne, winszuie im, że odepchnęły od siebie tego ducha przewrotności, który będąc przeciwny wszelkim wyobrażeniom rozumu i sprawiedliwości, zrządził tyle złego na ziemi; cieszy się, że naród pozostał wierny zasadom starożytnych praw i urządzeń, które czas utwierdził i doświadczenie pokazało iako zgodne z prawami postanowionemi od Przedwiecznego.

Cesarz, przeięty sumienną miłością sprawiedliwości, oddalał od siebie wszelkie proiekta wznowień, nawet takie które były przychylne powiększeniu iego władzy; w czasie tak obfitym w rewolucye wszystko zostaie się w dawnym porządku, i Konstytucya Węgierska, którą wiele osób wychowanych w szkole dzisieyszéy chciało zmienić lub przynaymniéy zastósować do rządu innych Państw, iest ieszcze nie tknięta, i nie doznała żadnego uszkodzenia. Ta Konstytucya nie iest wprawdzie systematycznie czyli metodycznie napisana, po prostu obeymuie przedwieczny porządek, rząd naturalny rzeczy ludzkich, ugruntowany na niepodległości osoby Króleskiéy i iego prawdziwych i prawnych stósunkach z różnemi stanami tego Królestwa. Węgry nie są kraiem lennym, właściwie zwanym: nie ma tam hierarchii lennictw i podległych tymże mnieyszych nadań, iak niegdyś było w Niemczech i we Francyi; wszystkie posiadłości ziemskie są albo nadania Króleskie odwołalne, albo własności prywatnych; iednakże Stany składaią się na wzór iak dawniéy w całéy Europie, to iest z osób zależących bezpośrednio od Monarchy, z wyższego Duchowieństwa, z Magnatów Królestwa, z prostéy Szlachty, stanu Rycerskiego, nakoniec z towarzystw duchownych i z miast wolnych Króleskich. Jakaż reprezentacya mogłaby lepiéy odpowiadać celowi? Pokażcie nam ludzi więcéy niepodległych, tłumaczy światleyszych prawdy i sprawiedliwości, iak między pierwszemi prałatami kościoła? Cóżby pozostawało do życzenia na świecie, gdyby te ogólne prawa były powszechnie szanowane? Wielcy właściciele ziemiańscy czyliż nie są obrońcami naturalnemi tych wszystkich którzy żyią pod ich opieką, a naczelnicy miast czyliż nie mogą oddać téy saméy posługi swoim współobywatelom iako téż wszystkim którzy mieszkaią w ich murach? Czyliż los, lub zepsucie, intryga i t. p. mogą dostarczyć lepszych reprezentantów i bardziéy nieinteressowanych i takich coby lepiéy znali korzyści swoich współobywateli, którzyby byli więcéy poważani, więcéy niepodlegli z swoiego położenia, a przez to zdolnieysi do zrządzenia dobrego i opierania się złemu? Jeżeli głosują na podatek, sami go płacić muszą z własnéy kassy, iako téż swoich poddanych; w takim razie, czyliżby nie oparli się pierwsi środkom uciemiężaiącym, któreby im były podane? Król Węgierski zwoływa Stany gdy uzna tego potrzebę, i wskazuie przedmioty narad. Uchwały Stanów są zdania rady, lub przedstawienia w tonie pełnym uszanowania pisane. Król ie przyymuie, odrzuca lub zmienia w sposobie i czasie w którym to przystoi; ra-

zem ze Stanami i bez Stanów iest Monarchą łączącym w sobie Naywyższego prawodawcę i naywyższego Sędziego; i w Narodzie Węgierskim, tak wyniosłym, tak rycerskim, nikt nie opiera się téy naywyższéy i opiekuńczéy władzy: dla tego téż widzimy że Węgry przyszły do pomyślności trudnéy do uwierzenia pod cieniem tego rządu, który nie iest ani konstytucyyny, ani odgrzewany, ale starożytny i naturalny.

Gdy pomyślimy że ten kray przez tyle wieków niszczony był napadem hord barbarzyńskich, równie iak domowemi rozterkami i stronnictwami, które sobie wydzierały władzę; że to podwóyne nieszczęście czasem wspólnie i razem kray dotykało; że po krótkiéy chwili fałszywego blasku, po panowaniu świetném, lecz zgubném Macieia Korwina nastąpiło sto lat nędzy, niewoli i poniżenia, i że nie ma ieszcze stu pięciudziesiąt lat iak połowa Królestwa i sama iego stolica wydarte zostały długiemu i dzikiemu panowaniu Turków, nie można się dosyć wydziwić, że w tak krótkim czasie Węgry uczyniły tyle postępów we wszelkim względzie, bez naruszenia w niczém obyczaiów ani charakteru mieszkańców. Tak wielkie korzyści winien iest ten kray, nietylko płodności ziemi, gdyż są kraie równie dobrze pod tym względem od natury uposażone, ani nawet światłu ośmnastego wieku, gdyż go ze wstrętem odpychał, lecz sumiennemu przywiązaniu do dawnych praw i iednostayności zasad; winien iest powrotowi do pierwiastkowego zaprowadzenia dziedzictwa tronu, którego nie mogły zastąpić następstwa nieprawe, ani rozterki domowe, nareszcie i nayszczególniéy oycowskiemu berłu i sprawiedliwości Monarchów z domu Austryackiego. Tu nic nie było wywrócone, nic i prawie nic nie było zmienione. Kray Węgierski iest z małéy liczby tych Państw które nam daią wzór rządu iaki istniał w dawnéy Europie. Tam są ieszcze potęgi główne i drugiego rzędu, Oycowie mali i wielcy, i dla tego Cesarz przywitał ich sprawiedliwie iako oyców Oyczyzny, chociaż sam iest Oycem powszechnym i patryarchą narodu.

Tam iest Kościół szanowny i szanowany, który udziela pokarmu życia duchownego, utrzymuie dobre zdania i zdrowe nauki, i daie rękoymią prawdziwego szczęścia; Kościół hoynie opatrzony, którego Dobra, będąc prawdziwie narodowe, zasilaią ubogie familie, i są wyłącznym skarbem, wieczonym fidei, kommissem niemaiętnych domów, ludzi nieszczęśliwych którzy maią tylko cnoty i zdolności. Tam iest ieszcze stan szlachecki i ziemiański, żyiący w dobrach swoich dziedzicznych, w mieszkaniu przodków, maiący przywileie a raczéy obowiązki względem oyczyzny, wypływaiące z iego posiadłości i ze stósunków które go łączą z Monarchą; który posiadaiąc dostatki trwałe i ciągle wzrastaiące, ożywia całe królestwo, rozléwa pomyślność we wszystkich stanach towarzystwa, i staie się źródłem nowych bogactw które z kolei przyczyniaią się do większéy szczęśliwości. Tam także są wolne miasta, gdzie słabi nawet, lecz poiednani węzłami braterstwa, umacniaią się związkiem iedności i są kontenci z zakresu swoich przeznaczeń, — miasta, gdzie są umieiętności i sztuki, przemysł i handel kwitną i udzielaią sobie wzaiemnego wsparcia; nareszcie tam iest ieszcze ludność posiłkowa, cisnąca się około tych opiekuńczych władz i oddaiąca im pomoc za pomoc; ludność uszczęśliwiona doznawaną opieką, pewna swoiego wyżywienia, kontenta z losu, który iest równie trwały iak słodki, żyie nierównie bezpieczniéyszą niżeli ci naiemnicy codzienni innych kraiów, zostawieni własnemu niedostatkowi, żyiący w smutnéy podległości nielitościwych lichwiarzy lub Panów nieznaiomych, a zatém przykrych i mniéy ludzkich. W Węgrzech wszystko się wiąże i trzyma przez zobopolne umowy; tam można z chlubą wyznać że iest Oyczyzna, — nie ta ziemia która zawsze bydź musi chociażby pod rządem obcym i uciemiężaiącym, lecz ci przyiaciele pewni i stali, ci Oycowie opiekuńczy i wspieraiący; te Instytuta dobroczynne, te prawa, zwyczaie i maxymy zachowawcze, nadane od Przodków i wiernie zachowywane przez następców. Pokóy panuie tam w umysłach, bo przeszłość pokazuie się bez żalu i zgryzoty, bo czas obecny iest źródłem uszczęśliwienia a przyszłość iako rękoymia trwałości i szczęścia uważaną bydź może. Tam nie pożera dręcząca niespokoyność, ani duma nienasycona, bo w towarzystwie zaprowadzoném podług naturalnego porządku, ludzie poiedynczy nie przeszkadzaią iedni drugim, dla każdego zapewniony iest słodki byt, i mieysce zaszczytne, a każdy uczciwy człowiek może z pewnością obiecywać sobie że iego dzieci będą ieszcze tém czém on był, i że w okolicznościach pomyślnych mogą postąpić wyżéy, bo droga wyniesienia się nie iest im zamkniętą. "

Sposób zabezpieczaiący od przypadków z wypadnięcia z powozu wynikaiących.

W chwili gdy znakomity Artysta muzyczny, Felix *Radicati* Piemontczyk, wyieżdżał w Bolonii przez bramę Ś. Szczepana, konie zbiegały się, porwały cały zaprzęg a nieszczęśliwy Radicati wypadłszy z powozu utracił życie. Jan Chrzciciel *Colombo* Mistrz Kapeli w Mondovi, zasmucony stratą przyiaciela do którego iak naymocniéy był przywiązany, szukał ulgi swego smutku w wyszukiwaniu sposobów ochraniaiących na przyszłość od podobnych przypadków. Do tąd nie znał wcale mechaniki; lecz wspomnienia przyiaźni, przezorność, zręczność i wytrwałość, doprowadziły P. *Colombo* do wynalazku głównym utworem w mechanice będącego, tak ze względu na sam pomysł, iako też dowcipny układ. Król Jmć Sardyński niezmordowany w zachęceniu do prac pożytecznych i wynalazków korzystnych, w skutek rozpoznania wynalazku P. Colombo przez Komitet Królesko Turyńskiéy Akademii Umieiętności, raczył mu udzielić patent swobody na lat pięć, na robienie aparatu, którego użycie ma za cel niechybny 1.) zatrzymać tylne koła za pomocą sznura wewnątrz pociągnionego; 2) nadać sposobność woźnicy odprzężenia koni w iednéy chwili i zatrzymania kół przednich; 3.) zatrzymać w iednéy chwili powóz, spuszczaiąc za pomocą sznura widły które prostopadle padaią na ziemię i zatrzymuią w iednym punkcie powóz.

Doświadczenia w przytomności członków Akademii i wielu osób znakomitych czynione, nie zostawiaią naymnieyszéy wątpliwości, o niechybnym skutku tego mechanizmu. Do pociągnięcia sznura nie potrzeba żadnéy siły, ktokolwiek bądź z naywiększą łatwością uskutecznić to potrafi. Cały apparat iest zarazem trwały i lekki, w ogóle bowiem tylko 25 funtów waży; może bydź zastósowany tak dobrze do powozu iak i do prostych wozów, parokonnych lub czterokonnych, o dwóch lub czterech kołach; łatwo go odiąć od iednego powozu a zastósować do drugiego, a nadewszystko, co iest nayważnieyszém, mało bardzo kosztuie.

Częste przypadki, bądź ze zbiegania się koni, gdy na kieł wezmą, bądź w czasie zieżdżania ze znacznych pochyłości pochodzące, życzyć każą aby dla dobra ludzkości, wynalazek ten mógł się iak nayprędzéy upowszechnić.

ROZMAITOSCI.

Świece oszczędne.

— Dr. *O' Neil* z Nowego-Jorku, wynalazł postępowanie chemiczne za pomocą którego słonina wieprzowa, do roboty świec użyta, zamienia się w tłustość lepszą daleko od łoiu pospolitego, nie pomnażaiąc bynaymniéy kosztu. Słonina tym sposobem przyrządzona podobna iest na oko do wosku białego lub do olbrotu. Świece zaś z niéy wyrobione iaśniéy sie palą od łoiowych, światło ich podobne do gazu nayczystszego. Nadto niewydaią żadnego niemiłego zapachu, nie mażą się w ręku, i nie kopcą nawet w naymnieyszym pokoiu. Palą się dłużéy od innych świeć teyże wagi; a za pomocą małych zmian w rzeczoném wyżéy postępowaniu można im nadać albo piękny kolor żółty, albo białość do śniegu podobną. Kolory te ani długością czasu ani mocą światła nie zmieniaią się bynaymniéy.

— Pewien człowiek skazany przed 48 laty na dożywotne w kaydanach roboty, uciekł w kilka lat z tulońskich galer i żył przez 48 lat w Beaune, gdzie pozyskał sławę poczciwego człowieka. Nikt wcale nie wiedział o zapadłym na niego wyroku, a postępowanie iego było nienaganne. Niedawno nalegał na swego kuzyna, iedynego człowieka który wiedział o iego przypadku, aby mu oddał dług wynoszący 300 franków. Ten obrażony tém żądaniem, był tyle podłym iż doniosł żandarmeryi że iego powinowaty był zbiegiem z galer. Zaskarżony w badaniach wyznaie prawdę, lecz żandarmowie niemaią serca, poymać 75 letniego starca, ale mu radzą aby dobrowolnie do galer powrócił i udał się do łaski Króleskiéy. Starzec idzie na zaiutrz do Tulonu, sprawdzono iego wyznanie i znaleziono ie zgodném z dawnemi regestrami, przyymuią go na galery i względnie się z nim obchodzą. Prosił Króla o łaskę, i otrzyma ią bezwątpienia, albowiem skazany był na tę karę iedynie za włóczenie się po kraiu, na co podówczasowe prawa bardzo były surowe. *(G. B.)*

— Zmarły niedawno w Londynie żebrak, nazwiskiem *John Brown*, pozostawił w gotowiźnie 144 f. st. (około 6000 złp.) w rzeczach zaś 120 koszul, 130 chustek, 32 par nowych i wiele starych trzewików, znaczą ilość starych sukien, 40 rozmaitych łyżek, srebrny zegarek, 4 worki nadpsutego mięsa, i beczkę kawałków kiełbasy, sera i t. p. zebrane z iałmużny. Do spadku po nim należy 10 synowców i 10 siostrzenic.

— Sławny a teraz niedawno zmarły Introligator *Roger Payne*, dostał raz od Lorda Spencer za oprawę Eschila 15 gwineów (648 Złp).